

AUTONOMISTA KAUPPAPOLITIIKKAA

JUHANI PAASIVIRTA: Plans for Commercial Agents and Consuls of Autonomous Finland. Turun Yliopiston Julkaisuja, sarja B, osa 39. Turku 1963. — 40 sivua ja 2 tilastoliitettä.

Autonomian aikana ei Suomen valtiota ulkopoliittisessa merkityksessä ollut: suuriruhtinaskunnan ulkopuolella liikkeessaan suomalaisen oli turvattava Venäjän konsuliin, kauppalippuun ja passiin. Kun kauppasuhteemme muihin maihin eivät suinkaan olleet olemattomat (varsinaisella purjehduslaivojen kaudella suomalainen tonnisto suuresti ylitti venäläisen), ei tällä epäpoliittisella alalla voitu välttää erinäisiä hankaluuksia. Kaupparenkulkumme oli toisaalta mukauduttava Venäjän kauppaedustuksesta ja konsulilaitoksesta annettuihin säädöksiin, toisaalta piti venäläisten konsulien tietyissä asioissa ottaa huomioon suuriruhtinaskunnan oikeusjärjestys, muun muassa sen oma merilaki.

Dosentti Juhani Paasivirta on yllä mainitussa tutkielmassa valaissut lähemmin tätä aluetta. Erityisesti hän on selvitelty, mikä oli suomalaisten talouspiirien, senaatin, Venäjän ulkoministeriön ja keisarikunnassa vallitsevien mielipiteiden osuus niissä useimmin rauenneissa tai puolitiehen jääneissä yrityksissä, joita Suomen kaupallisen edustuksen järjestämiseksi autonomian kaudella aika ajoin tehtiin. Venäjä itse ei ollut Suomen kannalta »ulkomaa», keisarikunnan suurissa kaupungeissa toimi Suomen kauppa-asiamiehiä, joiden toimia valvoi Suomen ministerivaltiosihteeri. Mutta ulkomaansatamassa asioita hoiti Venäjän konsuli, jonka virastosta langat viime kädessä aina johtivat keisarikunnan ulkoministeriöön Pietarin *Pepnyi most'*ille, 'Laulajain sillalle'.

Suomen vienti oli välityskauppaa: ts. ulkolainen firma osti omista nimissään suomalaiset tuotteet ja viejä maksoi osan hintaa, loppu oli välityspalkkiona. Suomalaisen viejän riippuvaisuus välittäjästä oli ilmeinen, ja juuri kaupallisen informaation ja päätöksenteon helpottamiseksi Suomen talouspiirit toivoivat kauppa-asiamiehiä muuallekin kuin keisarikuntaan.

Varsinaisesti alettiin tähän tavoitteeseen pyrkiä Krimin sodan jälkeen, jolloin ulkomaankaupparamme paranteli sodassa saatuja vammoja ja Euroopan maat yhä yleisemmin siirtyivät vapaakauppajärjestelmään. Suomessa poliittisen elämän elpyminen ja valtiopäivien koollekutsuminen lisäsivät ulkomaankaupanharjoittajien aktiivisuutta. Suomen liberaalit ehdotelivat lehdissä omaa konsulilaitosta ja kauppalippua; viimeksi mainitusta jopa tehtiin v:n 1863 aatelissäädystä anomus, jota maamarsalkka ei kuitenkaan ottanut käsiteltäväksi. Pisimmälle nämä erikoistoivomukset menivätkin juuri tuolloin, Puolan kansannousun aikoihin, jolloin ne nivoutuivat

ajatukseen Suomen puolueettomuudesta, jos sota syttyisi. Norjan itsenäistymisliikkeessä esitti, niinkuin tunnettua, kysymys omista konsuleista suurta osaa. Paasivirta kuitenkin katsoo, nähdäkseen perustellusti, ettei Kristianian lehtien tuonaikaisella kirjoittelulla ole Suomessa ollut vaikutusta.

Puolueettomuusspekulointi oli 1863 herättänyt Puolan tapausten järkyttämässä ja ulkomaisen intervention näennäisesti uhkaamassa keisarikunnassa poliittista epäluuloa Suomea kohtaan, ja ellei Venäjän ulkoministeriö ennestäänkin olisi pitänyt tarkkaa huolta konsuliensa toimivallan jakamattomuudesta, siihen olisi pakottanut venäläisen opinion paine. Autonomian ajan jälkipuolella keskustelu Suomen kauppasiamiehistä ja osaedustuksen saamisesta konsulaatteihin, joista Lontoon oli tärkein, oli eräänlaista tarjous- ja vastatarjouspeliä; milloin on kysymys Pietarista tulleista esityksistä suomen- ja ruotsinkielentaitoisten tulkki-virkamiesten nimittämisestä eräisiin konsulaatteihin (Marseille, Lontoo, New York), milloin Suomen talouspiirien toivomuksista saada näihin virastoihin muitakin kuin pelkkiä tulkkeja. Nämä toivomukset kuvastuvat senaatin liikemiespiireiltä pyytämistä lausunnoista. Senaati itse esitti jokseenkin passiivista osaa. Epäilyä tietenkin herätti Suomessa se näkökohta, että Venäjän konsulien pyytämät virkailijat olisi pitänyt palkata suuriruhtinaskunnan varoin, vaikka näiden toiminta kaupallisessa mielessä olisi Suomen kannalta supistunut perin vähään. Vuonna 1887 Lontoon-konsulaattiin kuitenkin palkattiin suomenkielinen virkailija, mutta hänen raporttinsa menivät edelleen virallisesti ulkoministeriöön. Vakanssi ei kuitenkaan ollut merkityksetön. Sen viimeisestä hoitajasta *Leo Norrgrenista* tuli itsenäisen Suomen ensimmäinen pääkonsuli Lontooseen. Vuonna 1887 sai myös New Yorkin konsulaatti vastaavan suomalaisen virkailijan, jonka nimittäminen oli, laaja siirtolaisuusliike huomioon otettuna, hyvinkin perusteltavissa.

Miksi eivät suomalaiset liikemiespiirit sitten itse palkanneet ulkomaisia agenteja? Paasivirran mukaan tämä ajatus kypsyi kovin hitaasti sen vuoksi, että 1800-luvun alkupuolen merkantilistinen perinne oli vielä syvästi juurtunut. Lännen markkinoilla oli kilpailu hinnasta ja laadusta ankara, idän kauppa taas oli tässä kohden Suomen suhteellisen korkeatasoiselle viennille turvallisempaa. Vasta vuoden 1890 jälkeen Suomen paperiyhdistys ja puuhiomoyhdistys ryhtyivät palkkaamaan omia agenteja ulkomaille. Venäjän proktektionistinen tullitaksa 1880-luvun puolivälissä suorastaan pakottikin suomalaiset viejät kehittämään lännen kauppaa. Alku oli hankalaa ja Paasivirta katsoo, että aikaisempi merkantilistinen ajatus-tottumus piti ulkomailta pitkään elossa mielikuvaa »syrjäisestä» Suomesta. Mainittakoon, että senaatti vuodesta 1896 maksoi avustusta Manchesterissa toimivalle suomalaiselle voigentille. Merimieshuollossa korvasi oman kon-

sulilaitoksen puuttumista melkoisesti Suomen merimieslähetyksen toiminta, jolla jo 1890-luvulla oli tukikohtia Amerikan mantereen kahden puolen. Lopussa tekijä toteaa, että 1860- ja 1870-lukujen liberaalien havitteluita lukuun ottamatta ei kysymyksellä Suomen kauppaedustuksesta ollut poliittista luonnetta, niinkuin Venäjällä epäiltiin.

Paasivirran 40-sivuinen kirjoitus on harjaantuneen tutkijan kädellä tehty luonnos mielenkiintoisesta aiheesta, josta aukeaa näköaloja paitsi taloushistoriaan, myös poliittiseen historiaan. Selityksiä antaessaan hän nähdäkseni painottaa historialliset tekijät oikein, mutta tutkielman suppeudesta johtuu, että lisänäkökohtiakin voisi esittää. Omasta puolestani korostaisin, että Venäjän ulkoministeriö kauppasioissa sittenkin kauan aikaa suhtautui Suomeen ymmärtävästi: vuoden 1887 Espanjan-kauppasopimus on sitä merkitsevimpiä osoituksia. — Lopuksi pieni huvittava seikka. Mainitessaan sivulla 20 alanootissa Dagbladin kuuluisasta puoleettomuusartikkelista 15. 4. 1863 Paasivirta viittaa sensuurin valkoiseen läikkään puheenalaisessa lehtinumerossa. Kun minulla oli joskus tekemäni muistiinpanon vuoksi toisenlainen mielikuva, tarkistin asiaa kahdestakin eri Dagbladin kappaleesta — Helsingin yliopiston mikrofilmistä ja Valtionarkiston sidoksesta — ja totesin, että mainittu teksti oli koskematon ja samansisältöinen kuin miksi Paasivirta sen Åbo Underrättelserin Muut lehdetosastossa on havainnut. Onko hän siis hutiloanut? — Ei suinkaan, mutta nähtävästi Paasivirran eteen on sattunut sellainen Dagbladin eksemplaari, johon sensuuri oli jo tarttunut. Tällaisia kaksikasvoisia lehtinumeroita nimenomaan vuodelta 1863 olen ollut ennenkin havaitsevinani. Uudemman ajan historian painetuissa lähteissäkin siis »ulkoinen lähdekritiikki» joskus muistuttaa näin ilveellisesti itsestään mutta kun oikea tieto on saatu muuta tietä, todistelu ei ole kärsinyt haittaa.

Lauri Hyvämäki